

NVE

Bakgrunn for utredningsprogram

Randselva kraftverk

Jevnaker, Ringerike og Hole kommuner i Viken

NVE

Norges vassdrags-
og energidirektorat

Viul Kraft AS

Viul Kraft AS

Referanse

202212919

Dato

03.07.2023

Ansvarlig

Carsten Stig Jensen

Saksbehandler

Håkon Berg Sundet

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
2	Innkommne høringsuttalelser	2
3	Viul Kraft AS' kommentarer til innkomne uttalelser	11
4	NVEs vurdering av krav til utredninger	12
5	Utredningsprogram for Randselva kraftverk	23

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

NVE er ansvarlig myndighet i saker som gjelder vannkraftutbygging, jf. forskrift om konsekvensutredninger § 6 første ledd bokstav c og Vedlegg I 15. b. Myndigheten innebærer blant annet hjemmel til å fastsette konsekvensutredningsprogram (KU-program) for planer om bygging av vannkraftverk.

NVE har mottatt en melding og forslag til utredningsprogram fra Viul Kraft AS med planer om bygging av Randselva kraftverk. Hensikten med meldingen er å få klarlagt hvilke konsekvenser som bør utredes, og eventuelt hvilke utbyggingsalternativer som skal utredes.

Meldingen med forslag til utredningsprogram ble kunngjort i avisene Hadeland (27.01.2023) og Ringerikes blad (28.01.2023) og lagt ut til offentlig ettersyn. I tillegg ble meldingen sendt til aktuelle høringsinstanser, samt berørte parter for uttalelse. Høringsfristen ble satt til 31.03.2023. Det ble arrangert et offentlig informasjonsmøte i Ringerikskrafts hovedkontor, Hønefoss, den 07.02.2023, der NVE orienterte om saksbehandlingen og Viul Kraft AS om utbyggingsplanene.

I dette notatet sammenfattes og diskuteres høringsuttalelsene som har kommet inn i forbindelse med den offentlige høringen. På grunnlag av Viul Kraft AS forslag til utredningsprogram, innkomne høringsuttalelser, Viul Kraft AS kommentarer til uttalelsene og NVEs egne vurderinger, fastsetter NVE et utredningsprogram for tiltaket. Utredningsprogrammet er utformet i dette notatets kapittel 5.

1.2 Om planene

NVE har mottatt melding fra Viul Kraft AS om utbygging av Randselva kraftverk i Jevnaker, Ringerike og Hole kommuner. Kraftverket er planlagt med inntak i Randselva ved Bergerfoss. Vannet planlegges ført gjennom et tunnelsystem ned til utløpet innerst i Steinsfjorden nedstrøms Åsa kraftverk. Foreløpige produksjonsberegninger gir en midlere kraftproduksjon på om lag 217 GWh, og en produsert effekt på 59,2 MW.

Det skal fortsatt produseres kraft i de eksisterende kraftverkene i Randselva, men de er av eldre dato og har et behov for oppgradering. Randselva kraftverk gir økt kraftproduksjon med regulerbar kraft, og reduserer behovet for investeringer i eksisterende kraftverk i Randselva. Netto økt kraftproduksjon om Randselva kraftverk blir bygget er 120 GWh/år.

Mer utfyllende informasjon om tiltaket er å finne i meldingen, se sakens nettside www.nve.no/8891/V.

1.3 Viul Kraft AS sitt forslag til utredningsprogram

Viul Kraft AS har foreslått et utredningsprogram på grunnlag av antatte virkninger og konsekvenser. Det foreslåtte programmet tar i hovedsak utgangspunkt i NVEs veileder 3/2010 [Konsesjonshandsaming av vasskraftsaker](#), men med noen tilføyelser og oppdateringer. Viul Kraft AS forslag til utredningsprogram er tilgjengelig på sakens nettside.

2 Innkomne høringsuttalelser

NVE gir her en oppsummering av hovedpunktene i de uttalelsene vi har mottatt. Vi gjengir kun de innspillene som omhandler konkrete forslag til utredningsprogram og utredningskrav. Synspunkter på om prosjektet bør gjennomføres eller ikke omtales ikke her. Dette vil imidlertid være et viktig tema ved behandling av en eventuell konsesjonssøknad. Fullstendige uttalelser er tilgjengelige via offentlig postjournal og/eller NVEs nettsider: www.nve.no/8891/V.

Videre i notatet er henvisninger til sakens dokumenter merket med nummeret det har i NVEs sak 202212919, f.eks. «dok #1».

Hole kommune (30.03.2023; dok #36) skriver at det er viktig for dem at konsekvensutredningsprogrammet klarlegger alle mulige konsekvenser tiltaket kan ha for drikkevannssikkerhet og vannmiljø. Hvordan vil endringer i strømningsmønster, vanntemperatur og vannføring ut av Steinsfjorden påvirke vannkvalitet, naturmiljø og friluftsliv? Dette mener kommunen det er viktig å utrede godt.

Det er viktig å avdekke eventuelle negative konsekvenser av en økt vanngjennomstrømming vil føre med seg for Tyrifjorden – f.eks. med PFAS¹ og økt tilførsel av nitrogen til vassdragene.

Av hensyn til friluftslivet er det også viktige å utrede konsekvensene for isforholdene på Steinsfjorden. Videre vises det til at Vik er under marin grense, derfor må det utredes om endret vannstand vil ha noen påvirkning på grunnforholdene i dette området.

Ringerike kommune (30.03.2023; dok #48) er opptatt av at det gjøres grundige utredninger av hvordan en eventuell utbygging kan gjøres så skånsomt som mulig for naturverdiene i og langs elva, samt hvordan avbøtende tiltak kan redusere negative virkninger for andre brukerinteresser som jordbruk og friluftsliv.

Det må utredes flere valg av utløp fra kraftverket, herunder mulighet for utløp ved Viul i stedet for direkte til Steinsfjorden. Videre må et alternativ med oppgradering av de eksisterende kraftverkene også utredes.

Ulike krav til minstevannføring og manøvreringsreglement og effekt av disse på verdier som fisk (vanddekket areal, vandring mv), våtmarksområder, erosjon, båt (herunder også båten Dronning Tyra), is, visuelle virkninger og klimaendringer må utredes. Landskapsvirkningen bør visualiseres på viktige lokasjoner langs vassdraget. Avbøtende tiltak som spyleflommer, oppvandringsflommer og toveis fiskepassasjer må også utredes.

---

¹ Det nedlagte industriområdet på Viul har tilført Randselva og Tyrifjorden forurensning i form av bl.a. fluorerte forbindelser (PFAS). Det er svært høye verdier av PFAS i fisk og sedimenter særlig fra Viul og ned til Viul kraftstasjon. Miljødirektoratet har pålagt tiltak for å rydde opp (se mer i høringsuttalelsen fra Statsforvalteren i Oslo og Viken).

Tiltakets konsekvenser for viktige naturtyper og områder uten vern må utredes; Lundstadfossens viktighet for storørret trekkes frem som et eksempel. Også tiltakets effekt for tap av artsmangfold på sikt og hvordan fremmede arter spres må også utredes.

Kommunen fremhever viktigheten av at temaene ikke bare utredes for seg selv, men at den samlede virkningen for helheten i vassdraget – med tilhørende mindre vassdrag og tilliggende natur – også utredes.

Konsekvensutredningen må vurdere konsekvensene for miljømålene i alle berørte vannforekomster. Storelvas rolle som resipient for Monserud RA må være en del av vurderingen; Hvordan vil lavere vannføring i Storelva påvirke resipientkapasiteten?

Kommunene har fått pålegg om utredninger knyttet til behovet for nitrogenrensing av større rensesanlegg. Målet er å redusere nitrogentilførselen til Oslofjorden. I utredningen må det derfor utredes hva anleggs- og driftsfasen til anlegget kan ha å si for tilsig av nitrogen til Storelva og Steinsfjorden. Det må også vurderes hva økt vanngjennomstrømming i Steinsfjorden kan ha å si for nitrogentilførselen til Oslofjorden. Dersom det viser seg at tiltaket vil øke nitrogentilførselen til lokale vassdrag og dermed til Oslofjorden, må avbøtende tiltak utredes.

Kommunen påpeker at jordbruksarealene ikke er godt nok beskrevet. Hvor jordressursene av nasjonal verdi er, hvilken produksjon det er der, viktigheten av vanning, og tiltakets påvirkning på dette, må utredes. Steinsletta er et utvalgt kulturlandskap, og påvirkningen av denne må også drøftes. Videre etterlyser kommunen et delkapittel om forventede problemstillinger knyttet til landbruk, i dette bør følgende inngå:

- Arealer som blir midlertidig eller permanent påvirket med ev. avbøtende tiltak
- Blir arealer over tunnelen påvirket?
- Vil tiltaket spille inn for vanningsanlegg langsmed Randselva og Storelva?
- Vil økt vannstand skape utfordringer for landbruket rundt Steinsfjorden? Spesielt med tanke på Steinssletta, på bekkene der og beiteområdene i Steinsvika? Beiteområdene har fått økt viktighet for fugl etter reetablering av beite.

Lundstadfossens viktighet for elvepadling. Tiltakets påvirkning på padling, kursvirksomhet og lignende må utredes. Ulike vannføringer må legges til grunn for disse vurderingene.

Ringerike kommune mener videre at det må utredes fordeler og ulemper ved valg av jordkabel for nettilknytningen av den nye kraftstasjonen.

Gran kommune (31.03.2023, dok #55) sitt kommunestyre har bl.a. vedtatt den 28.03.2023 at de vil be om at konsekvensutredningen av Randselva kraftverk må vurderes i sammenheng med fastsettelsen av nytt manøvreringsreglement og vilkårsrevisjon i Randsfjorden.

Jevnaker kommune (31.05.2023, dok #64) behandlet høringen i kommunestyret den 16.03.2023. Kommunen krever at konsekvensutredningen tar for seg hvordan kraftverket vil påvirke vannsituasjonen i Randsfjorden gjennom året, herunder hvordan det vil påvirke manøvreringsreglementet. De mener videre at hvordan eventuelle påvirkninger på vannsituasjonen i Randsfjorden igjen vil påvirke attraksjon, næring, landskap, friluftsliv og naturmangfoldet som fisk, fugl og elvemusling i Randselva.

Statsforvalteren i Oslo og Viken (28.03.2023; dok #32) påpeker at effektene kraftverket vil ha for storørretbestanden i Randselva må utredes. I tillegg bør mulig forbedring av forholdene for storørreten utredes (habitattiltak, gjenåpning av strekninger og toveis fiskepassasje forbi Viul- og Løkkedammen er blant annet forhold som må inngå i dette). Det vises til naturreservatene Hovsenga og Nordre Tyrifjorden, samt Storelva, mange av naturtypene som finnes her er sterkt presset i Norge og internasjonalt. De er formet, og blir opprettholdt, av vannføringen i elva. Det må derfor utredes nøye hvilken effekt endret vannføring og vannkjemi får for naturtypene og artene i de vernede områdene og langs elveløpet.

Det er spesielt viktig å utrede konsekvensen for Ramsarområdene: Lamyra, Synneren og Juveren i nedre del av Storelva, Averøya (elvedeltaet ved Storelvas utløp til Nordfjorden) samt mulig påvirkning av Karlsrudtangen (elvedeltaet ved Sognas utløp til Nordfjorden). Alternative løsninger, som ikke medfører negativ påvirkning på elveløpet og naturmangfoldet i Ramsarområdene, bør også utredes.

Steinsfjorden Biotopvernområde og Steinsvika naturreservat er viktige for våtmarksfugl gjennom hele den isfrie tiden av året. Det må utredes hvilke konsekvenser økt vannføring inn i Steinsfjorden kan ha for områdenes flora og fauna, og særlig økologiske funksjoner for fugl. Det bør også utredes hvilke følger mulig økt fritidsaktivitet, som følge av bedre vannkvalitet i Steinsfjorden, kan ha for verneområdene i sommerhalvåret. Strømforholdene i Storøysundet gir isfrie områder av stor betydning for overvintrende fugler. Kan en åpning av Kroksund føre med seg endrede strømningsforhold som igjen vil påvirke overvintringsområdene i Storøysundet-Sælabonn naturreservat?

I influensområdet ligger Ultvedtjern naturreservat og landskapsvernområde, her er det rike forekomster av kalkkrevende arter og kalksjøer. Det må utredes om tunnel i disse områdene med porøs berggrunn medfører fare for tapping av tjernene og senking av grunnvannsspeilet.

Det må utredes hvilke effekter overføring av vann fra Randselva til Steinsfjorden vil ha for vannvegetasjon, fugl og vannlevende arter. Miljøforholdene/-variablene som karakteriseres og strukturerer fiskesamfunnet i Steinsfjorden må utredes og eventuelle virkninger overføringen vil ha for dette. Konsekvensene av overføringen for edelkrepsbestanden må også utredes. Hvilke effekter vil det økte samspillet mellom Steinsfjorden og Tyrifjorden ha?

Det nedlagte industriområdet ved Viul har ført til forurensning av bl.a. fluoreerte forbindelser (PFAS). Det må utredes hvordan redusert vannføring i Randselva kan påvirke spredningen av PFAS til vassdraget nedstrøms Viul. Videre om etableringen av kraftverket kan føre til en uakseptabel påvirkning av det planlagte/oppstartede saneringsarbeidet av forurenset grunn ved Viul/Svarthølen. Mulige avbøtende tiltak må vurderes.

Videre må det utredes hvilken effekt etableringen av Randselva kraftverk vil ha på den økologiske og kjemiske tilstanden i Randselva, Storelva, Steinsfjorden og Tyrifjorden.

Statens vegvesen (07.03.2023; dok #23) påpeker mulige konfliktområder som må hensyntas i planarbeidet og gjennomføringen av tiltaket:

- 1) Den påtenkte tunnelen krysser ny E16 i nærheten av den nye broen over Randselva. Her er det dårlige grunnforhold og konstruksjonen er sårbar for rystelser. Krav til utføring av sprengningsarbeider i en gitt krysningstrekkning må godkjennes av vegvesenet.
- 2) Vegvesenet påpeker at det å åpne Kroksundet og anlegge ny bro krever utarbeidelse av reguleringsplan. Videre opplyses det om kulturminner og vernede geologiske forekomster, samt prosessen for å utarbeide reguleringsplanen, samt gjennomføringen av tiltakene i tråd med den.
- 3) Åpningen av Kroksundet vil kunne kreve mudring og sprengning for å oppnå tilstrekkelig kapasitet på gjennomstrømmingen. Dette må også inngå i reguleringsplanen (punkt 2). Dette kan også påvirke Ringeriksbanen. Nye veier er tildelt ansvar for Ringeriksporteføljen.

Reguleringsplanen må tilfredsstillere vegvesenets krav om saksgrunnlag, være i tråd med vegnormalene og brokonstruksjonen må godkjennes av rett instans hos dem.

Mattilsynet (28.03.2023; dok #33) peker særskilt på at følgende områder er viktig fra deres forvaltningsområder: Tyrifjorden og Holsfjorden som drikkevannskilde, PFAS-problematikk og fiskehelse/fiskevelferd. De mener det er viktig å utrede problemstillingene knyttet til dette videre.

Direktoratet for mineralforvaltning (29.03.2023; dok #35) påpeker at tunneltrase og adkomst til tunnellopet vil komme i berøring med to sand- og grusforekomster (Moesmoen og Eggemoen). Det er nødvendig å gjøre ytterligere vurderinger av virkningen av arbeidet som skal gjøres. I tillegg må forekomstene beskrives og vurdere hvordan tunneltraseen eventuelt berører disse og påvirker tilgangen til ressursene i de registrerte forekomstene.

Om massehåndtering mener direktoratet at det bør kartlegges hvor stort volum masser som genereres fra tunnelen, massenes sammensetning og mulighet for gjenbruk.

Viken fylkeskommune (28.03.2023; dok #34) starter sin uttalelse med å påpeke at flere alternativer må utredes:

- Alternativ for valg av utløp fra kraftverket, jf. høringsuttalelsen til Ringerike kommune (dok #48).
- Alternativ for oppgradering av eksisterende kraftverk i Randselva.
- Dersom Olje- og energidepartementet vedtar nytt manøvreringsreglement for Randsfjorden, bør denne ligge til grunn for 0-alternativet. Alternative minstevannføringer og manøvreringsreglement bør utredes.

Det bør skilles mellom miljøforbedrende tiltak som uansett skal/bør skje i forbindelse med oppgradering av eksisterende kraftverk og hvilke som er knyttet til Randselva kraftverk. Fylkeskommunen viser her til regional plan for vannforvaltning og vedtatte miljømål.

Fylkeskommunen forutsetter at det gjøres utredninger og vurderinger om hvordan Randselva kraftverk påvirker – direkte og indirekte – naturmangfoldet. En indirekte effekt kan være om uttaket av vann til kraftverket påvirker grunnvannsnivået. Det må også gjøres vurderinger om den samlede belastningen, jf. naturmangfoldloven § 10.

Spesielt trekkes storørretstammene, edelkrepsen i Steinsfjorden, drikkevannskilder og -uttak og PFAS-forurensningen ved Viul fram som viktige utfordringer som må inngå i utredningsprogrammet.

Det må utredes hvilken effekt planen vil ha på miljøtilstanden til de berørte vannforekomstene, og om det vil ha konsekvenser for å oppnå miljømålene i vannforvaltningsplanen. Dette gjelder også indirekte følger, f.eks. avrenning til Drammens- og Oslofjorden og eventuelle langtidsvirkninger for Steinsfjorden.

Påvirkningen Randselva kraftverk vil ha for friluftslivet og -aktiviteter må utredes. På samferdselssiden behøves det nærmere beskrivelse av planer som vil påvirke fylkesveiene i området. Mulig gjenbruksverdi av masser bør inngå i utredningen.

Kistefoss er omgjort til museum og er under fredning av Riksantikvaren. Fylkeskommunen påpeker at det bør undersøkes hvilken påvirkning endret vannføring vil ha for kulturmiljøet på Kistefoss.

Vannområde Tyrifjorden (04.05.2023; dok #62) viser til medlemskommunenes høringsuttalelser og påpekte utredningsbehov. Videre at man i utredningsarbeidet må se hvilken konsekvens tiltakene vil ha på dagens miljøtilstand, og om inngrepene vil gjøre det vanskeligere å nå de fastsatte miljømålene. Dette gjelder ikke bare de direkte berørte vannforekomstene, men også de nedstrøms. F.eks. om endret hydrologi i Steinsfjorden vil spyle ut nitrogen som så vil komme til Oslofjorden. Det må også utredes om mindre vann i Storelva vil være negativt for dens resipientkapasitet for to rensesanlegg.

Innlandet fylkeskommune (27.03.2023; dok # 31) viser til at det planlagte kraftverket ligger utenfor Innlandet fylke. Men drift og optimalisering av Randselva kraftverk vil kunne påvirke vannstanden i Randsfjorden, og dermed påvirke forhold i deres fylke. De støtter det som står i meldingen om at kjøremønster og eventuelle miljøeffekter i Randsfjorden bør sees på i konsekvensutredningen. Videre må prosessen ta høyde for Randsfjordsambandet og eventuelle konsekvenser for sambandet må utredes.

Birdlife Norge avd. Buskerud (12.04.2023; dok # 58) skriver om eksisterende kunnskap om naturmangfold fra samferdselsprosjekter og observasjoner i influensområdet. De mener det er spesielt viktig å få beskrevet og utredet tiltakets negative konsekvenser for fugl. I influensområdet er det natur av nasjonal og internasjonal verdi, det legger mener de legger listen for detaljgraden av utredningene. Konsekvensutredningen må vurdere om utbyggingen vil være i strid med vernebestemmelsene for de ulike verneområdene og at sumeffekten av de planlagte større utbyggingene vurderes. Konsekvensene og avbøtende tiltak må utredes tverrfaglig, slik at det ikke oppstår konflikter mellom miljøverdiene.

Foreningen Kjerratmuseet (22.03.2023; dok #30) ber om at rester etter kjerratanlegget blir tatt vare på og tatt hensyn til i den videre hørings- og planleggingsprosessen.

Grunneierforening Randselvas fiske berettigede (28.03.2023; dok #29) skriver om flere forhold knyttet til saken. Følgende momenter er relevant for utredningene: Hvordan vil økt regulering påvirke økosystemet som er i Randselva i dag?

Hode over vann AS (21.04.2023; dok #59) kurser redningspersonell og bruker Randselva ved Lundstadfoss mye. Det er etablert en kunstig bølge som nyttes til kursingen, men denne vil ikke fungere på lave vannføringer. I tillegg brukes området mye til kurs/øving av nødetater.

Naturvernforbundet i Buskerud, lokallag for Hole og Ringerike (30.03.2023; dok #44) mener at tiltakets konsekvenser for friluftslivet, året rundt, må utredes i dialog med brukere av området og interesserorganisasjoner for friluftslivet. Påvirkningen på naturmangfold på land og i vann må utredes. Særlig med tanke på endring i temperatur, bakteriekulturer (f.eks. cyanobakterier) og strømninger. Endringene ved Kroksund, Stettøya, Sundøya og Sundvollen må utredes nøye. Hvordan vil strømforholdet bli? Vil bunnforholdene endres og påvirke bading og vanninntak? De savner at langtidskonsekvenser vurderes.

Naturvernforbundet i Jevnaker (20.03.2023; dok # 26) viser til erfaringene som Ringerike Sportsfiskere gjorde når vannføringen var lav i 2022, og mener det er viktig at forholdene knyttet til minstevannføring i Randselva, og flere alternative vannføringer bør utredes. I dette må vanddekket areal, økologiske konsekvenser, forholdene for elvemuslingen og landbruket inngå. Videre må tilførsel av mer vann til Steinsfjorden og denne påvirkningen på vannkjemien utredes. Det samme med en alternativ utbygging som fører vannet tilbake til Randselva.

Norderhov vanning samvirkeforetak (28.02.2023; dok #21) har et vannuttak fra Storelva som dekker ca. 3500 daa og 14 gårder i Ringerike. Produksjonen er korn, frukt og grønnsaker. De uttrykker bekymring for reduksjonen i elvens vannføring og muligheten for vanning av åkrene. De ber om at disse mulige konsekvenser blir utredet og eventuelle avbøtende tiltak presenteres for foretaket.

Oslo Elvesportsklubb (30.03.2023; dok #40) uttrykker bekymring for sin bruk av Randselva om vannføringen går ned mot dagens minstevannføring. De viser til bruken av elva, tilgjengeligheten og det etablerte kurstilbudet som er ved Lundstadfossen.

Steinsfjorden Fiskeforening (31.03.2023; dok #49) foreningen er spesielt opptatt av edelkrepsen i Steinsfjorden. De mener konsekvensutredningen må svare på hvordan pH og kalknivået i Steinsfjorden vil bli påvirket av Randselva kraftverk. Vil det tilførte vannet bli påvirket av fjellgrunnen som tunnelen går gjennom (det er fare for å treffe på alunskifer)? Med redusert algeoppblomstring og bedre siktedyp; hvordan kan man forvente at vannplanter reetablerer seg og hvilken artssammensetning vil man få?

Åpning av vestre fylling for å få vannet ut Kroksundet mener de vil kreve mudring av en lang kanal. Det vises til at massene kan inneholde PFOS. De ønsker et alternativ bør være å fjerne steinbroen. Videre vil de at det utredes om en dyp forbindelse mellom fjordene kan bedre vannkvaliteten i vannsøylen på en annen måte enn en grunn forbindelse. De ønsker også en beregning av isforhold ved begge alternativene for åpning av Kroksundet. Foreningen er klar over at steinbroen er vernet etter kulturminneloven, men de mener dette vernet ikke automatisk er viktigere enn andre hensyn som blir påvirket av tiltaket, som våtmark, vannmiljø og ferdsel.

For Randselva lurer de på om det er andre fiskearter som vandrer opp og gyter i elva. Videre om de økologiske forholdene for dyreplankton, fiskeyngel og elvemusling blir redusert med redusert vannføring, og om vannføringen da også vil føre med seg økt begroing. Til sist om flommene blir tilstrekkelig for å bevare elvas egenart.

Ringerike Senterparti (30.03.2023; dok # 43) påpeker at tiltakets konsekvenser for flora og fauna i Randselva gjennom året må utredes. Det samme for friluftsliv, næring, verneområder og landskapsbildet. De mener at et alternativ med tilbakeføring av vannet til elva etter kraftverket bør utredes. Videre påpeker de hvor avhengig verneområdene langs Storelva er av tilsig fra elven. Økt vanngjennomstrømming i Steinfjorden kan endre vannkjemi, isforhold, skape tåke/frostrøyk og endrede forhold for dyrelivet, fugl og edelkrepsen spesielt. Dette må det være fokus på i utredningen. Det samme må konsekvensene av tiltaket for landbruket.

Ringerike Sportsfiskere (27.03.2023; dok #27) mener at hensynet til storørretstammen i Randselva må være styrende for konsekvensutredningen. På bakgrunn av erfaringer som foreningen gjorde seg i 2022 når vannføringen var lav, mener de at utredningene knyttet til minstevannføring må ta for seg flere alternative vannmengder, vanddekket areal, effekt på gyteområder, oppvekstområder, næringsdyr for fisk og predasjonstrykk på ørret. Hvordan vil minstevannføringsregimene påvirke elvemuslingen? Hvordan vil en endret vannføring påvirke vanntemperaturen og isforhold for fisk og andre vannlevende organismer? Vil man oppleve mer begroing i elven? Vil flommene i elva bli borte, og hvilke økologiske konsekvenser har dette? Vil ørret fra Randselva feilvandre inn i Steinsfjorden når mye av ellevannet slippes der? For Steinsfjorden stiller de spørsmål om hvordan vannkvaliteten og de økologiske forholdene (spesielt knyttet til vasspest, edelkreps og karpefisksamfunnet) der vil bli påvirket av tilførselen av vann fra Randsfjorden. Videre mener de at oppgradering av de eksisterende kraftverkene bør utredes, det samme med fjerning av Viuldammen og en alternativ utbygging som fører vannet tilbake til Randselva.

Steinsfjorden Skøyteforening (26.02.2023; dok #20) skriver at de legger til rette for islek og -aktivitet på Steinsfjorden. De uttrykker bekymring for hvordan økt vanngjennomstrømming vil påvirke is og iskvalitet i Steinsfjorden.

Turskøyting Hole og Ringerike (22.02.2023; dok #18) skriver at turskøytesesongen på Steinsfjorden er mellom 1. desember og påske. De konstaterer at planene som legges fram vil vanskeliggjøre bruken av isen.

Anders Skarsgard (31.03.2023; dok # 52) opplyser om at det er mange private borevannsbrønner i Åsa. Vannet nyttes både til husholdning, men også landbruk. Skadeomfanget på vannforsyningen til innbyggerne i Åsa (borrebrønner og brønner med overflatevann) ved etablering av råvannstunnel må kartlegges. Det er også nødvendig å kartlegge konsekvensene for landbruket i Åsa ved etablering av tunnel.

Beboere i Thoengata 18, 22, 24, 26, 28, 31, 32, 33 og 35 (29.03.2023; dok # 51) opplyser om at deres vannforsyning er fra nedgravde brønner og ikke borebrønner. I perioden med den lave vannstanden i Randselva i 2022 var det liten margin før noen av brønnene ville bli tørre. Videre krever de at naturverneområdet sør for bebyggelsen i Thoengata kartlegges. Tyrifjordens ørretstamme må vektlegges, det samme med rekreasjonsbruken av vassdraget.

Dag Berge, Odd K. Skogheim og Hans Abrahamsen (30.03.2023; dok #47) Dag Berge skriver at han har jobbet med forurensningssituasjonen og andre miljømessige spørsmål i Tyrifjorden og Steinsfjorden i mange år og kjenner områdene godt. Det skrives om mikrobiologisk forurensning, at økt vanngjennomstrømming i Steinsfjorden vil sterkt redusere vannets oppholdstid. Steinsfjordens evne til å holde tilbake næringsalter fra sitt nedbørsfelt vil gå ned, hvilke

konsekvenser dette har for Tyrifjorden og algevekst der, bør utredes og vurderes i konsekvensutredningen. Vil endret termoklin føre til en vridning fra planteplankton til begroing lang strender? Og vil dette igjen påvirke rødlistede undervannsplanter negativt?

Forholdet til blågrønnalger må utredes: Hvis blågrønnalgene fortsatt vil leve med de nye forholdene i Steinsfjorden, vil algegiften kunne transporteres mye lenger ut i Tyrifjorden enn i dag og ha større konsekvenser for vannverksinntakene.

Mindre stabil sjiktning vil kunne påvirke badevannet i Steinsfjorden. Det samme med at inntaket legges rett nedstrøms renseanlegget på Jevnaker, vil dette føre til økt forekomst av koliforme bakterier? Tilsvarende: Vil badevannet ved Onsakervika camping bli negativt påvirket som følge av mindre fortynningsvann?

Er det reelt at tiltaket vil medføre at tilførselen av PFAS til Tyrifjorden vil bli mindre med redusert vannføring i Randselva?

Det vises til problemstillingene med oppsprukken berggrunn i Romeriksporten og påvirkninger på grunnvannet og tjern. Vil det samme kunne skje her?

Einar Michael Borch (31.03.2023; dok #50) eier Bergerfoss I som, sammen med Bergerfoss II, utnytter fallet mellom Randsfjorden og Kistefoss til kraftproduksjon. Planen har direkte betydning for Borchs næringsinteresser i vassdraget, og konsekvensene for hans eiendom og rettigheter i vassdraget må utredes. Borch opplyser om at han står ovenfor større investeringer i kraftverket, videre at inntaket til Randselva kraftverk kan komme i konflikt med driften av Bergerfoss I. De økonomiske konsekvensene av dette må utredes av Viul Kraft og inkluderes i det samfunnsøkonomiske regnskapet for det nye kraftverket. Konsekvensene av erverv av grunn og rettigheter må utredes og de privatrettslige spørsmålene knyttet til dette bør fortrinnsvis være klart før det søkes om konsesjon.

Espen Hval (18.03.2023) skriver om flere forhold knyttet til saken. Følgende momenter er relevant for utredningene: Endringer for storørrestammen i Randselva; forurensning fra alunskifer; endret vannkjemi i Steinsfjorden; endrede leveforhold for edelkreps i Steinsfjorden; tåkeproblematikk knyttet til Åsa; friluftslivet i og ved Steinsfjorden; verneområdene for fugl i Randselva; landbruksinteresser ved endret vannføring i Randselva.

Hans Erik Gamkinn (04.02.2023; dok #15) er bekymret for vannføringen i Randselva og at vannstanden reguleres raskt. Dette går spesielt ut over ung ørret i vassdraget. Videre påpekes det at det er uttak til vanning av åkrene langs Randselva, og at sportsfiskerforeningen forvalter elva godt.

Harald Myhre (31.03.2023; dok # 53) peker på at det må gjøres undersøkelser for å se hvilke konsekvenser driving av tunnel i kalkrikt berg har for vannforsyning (til husholdning og landbruk) og for eiendommene. Tiltakets konsekvenser for tåke, bolyst, rekreasjon og trafiksikkerhet knyttet til fylkesvei 2850 må utredes. Videre må de økologiske konsekvensene av tunnel og økt vanngjennomstrømming utredes.

Hilde Grefsrud og Tom H. Haraldsen (30.03.2023; dok #45) skriver om flere forhold knyttet til saken. Følgende momenter er relevant for utredningene: Utredningen bør se på alternativer som opprusting og utvikling av eksisterende kraftverk. Klimaendringenes påvirkning på vannføringen bør utredes. Også for fisk bør klimaendringene utredes, det samme med høyere vanntemperatur når vannføringen i Randselva går ned. De etterspør visualiseringer av landskapet langs Randselva og Storelva. Det stilles spørsmål ved om kommunenes eksisterende kartlegger er tilstrekkelig or å belyse verdien av friluftsliv, fiske og rekreasjon i elvene og fjordene, eller om det bør oppdateres og datagrunnlag fra kommuner som Oslo, Asker og Bærum, hytteeiere og turister bør innhentes. Konsekvensutredningen bør ta for seg hvordan prosjektet kan få bred medvirkning i prosessen, spesielt fra barn og unge. Hvilke konsekvenser vil tiltaket få for undervisningsformål, må også konsekvensutredningen svare for.

Håvard Roen (07.02.2023; dok #17) stiller spørsmålet om utbyggingen vil medføre endringer i vannstanden i Randsfjorden? Og mange som har hytter langsmed fjorden får brygger de ikke kan bruke.

Lars K. Olsen (30.03.2023; dok #42) uttaler at konsekvensene av utbyggingen i Randselva og Storelva må utredes for ørret, elvemusling og annet plante- og dyreliv. Det samme må påvirkningen på friluftslivet i samme området. For Steinsfjorden må forhold som vannkjemi, vanngjennomstrømming og vanntemperatur utredes. Hvordan vil dette påvirke edelkrepsen og øvrig liv i fjorden? Vil økt vann hit føre til usikker is og tåke/frostrøyk? Vil tunnelen i de porøse bergartene føre til forurensning i vannet og senke grunnvannet? Han avslutter med å påpeke at en oppgradering av de eksisterende kraftverkene også bør utredes.

Kristin Grov (31.03.2023; dok #46) har gitt lik uttale som Trine Cecilie Urdal og Hilde Grefsrud og Tom H. Haraldsen.

Magne Kvamme (30.03.2023; dok #39) skriver om hvordan vannhastigheten vil gå ned med lavere vannføring, elvas utforming og bekymring for endringer dette vil ha.

Morten Synsteli (22.02.2023; dok #19) poengterer at badeplassen ved Slettøya, øya på Kroksundsiden, er en mye brukt badeplass. En åpning av Kroksundet vil føre til at det blir vannstrøm på begge sider.

Oddvar Røysi (13.02.2023; dok #14) ber av hensynet til storørretbestanden og elvemuslingen i Randselva om at de konsesjonsløse kraftverkene Bergerfoss, Kistefoss, Askerudfoss og Viulfoss, samt Løkkadammen, blir kalt inn til konsesjonsbehandling, jf. vannressursloven § 66.

Thor Henriksen (14.03.2023; dok #24) påpeker at mindre vannføring i Storelva, spesielt om sommeren, og utvidelsen av Monserud renseanlegg vil kunne påvirke vannkvaliteten i vassdraget. Han undrer på om redusert vannføring i elva og doblet utslipp fra renseanlegget samlet vil påvirke Storelva og våtmarksområdene langs denne. Hva blir konsekvensen for vannplanter, fisk og friluftsliv i de områdene som blir påvirket av fraføringen av vann?

Trine Cecilie Urdal (31.03.2023; dok 54) har gitt lik uttale som Kristin Grov og Hilde Grefsrud og Tom H. Haraldsen.

Øyvind Kvernfold Myhre (20.02.2023; dok #16) påpeker at vassdraget er stort og at økosystemene – innløpselver Randsfjorden og Randselva – henger sammen. Økosystemene er mer enn ørret. Vil utbyggingen føre til at det biologiske mangfoldet oppstrøms blir utarmet? Hva kan man eventuelt gjøre for å motvirke dette?

3 Viul Kraft AS kommentarer til innkomne uttalelser

Viul Kraft AS kommenterte de innkomne uttalelser i brev til NVE den 16.05.2023. De har summert kommentarene som har kommet inn slik:

- *«Prosjektet har hatt stort fokus i Ringeriksregionen. Det har vært stort engasjement og det har kommet mange konstruktive innspill.*
- *Generelt har det vært gitt positiv tilbakemelding på vårt forslag til KU program. Det har imidlertid kommet utfyllende og kompletterende informasjon som vil bli hensyntatt. Dette vil også bidra til at KU programmet vil bli bedre. Vi vil starte opp arbeidet med KU arbeidet så snart NVE har vedtatt endelig KU program.*
- *Mange privatpersoner har hatt bekymring for drikkevann. Dette er en del av KU arbeidet. Hvis prosjektet, mot formodning, vil turrlegge brønner og borehull vil utbygger bekoste avbøtende tiltak.*
- *Mange etterspør alternative løsninger og ønsker at dette skal inngå som en del av KU programmet. Prosjektet har vurdert alternativer og dette vil bli presentert som en del av KU programmet.*
- *Det er også kommet noen spørsmål rundt Randsfjordreguleringen. Der er det en parallell prosess som ivaretar disse spørsmålene uavhengig av prosessen rundt prosjekt Randselva Kraftverk*
- *PFAS forurensning i Randselva har hatt stort fokus i Ringeriksregionen. Prosjekt Randselva Kraftverk kan være en del av løsningen på dette problemet.*
- *Juridiske forhold. Det er kommet frem noen privatrettslige forhold som vi vil søke å løse uavhengig av KU program.*

Basert på oven nevnte vil vi videreføre vårt arbeide med prosjekt Randselva kraftverk og følge den fremdrift som er beskrevet i melding.»

Videre har Viul Kraft AS kategorisert og gjennomgått høringsuttalelsene:

- *«Målet med høringen er å gi innspill til kommende KU program. En god halvpart har ikke innspill til KU programmet. De har i stedet kommet med sine synspunkter til prosjektet.*
- *De fleste er positive til fornybar energi, men helst ikke her hvor jeg bor.*
- *I Steinsfjordkonferansen sist år fremkom et klart standpunkt at den eneste redning for Steinsfjorden var bedret sirkulasjon/økt vanntilførsel. Dette tema er nedtonet i høringsuttalelsene.*
- *Faglig sett er høringsuttalelsene fra offentlig forvaltning helhetlige og balanserte med konstruktive innspill til forestående KU program.*
- *Innspill fra Veivesenet vedr Kroksund og fra limnolog, tidligere ansatt i NIVA, har et viktig faglig og prosessmessig innhold*
- *Det er mange synspunkter knyttet til åpning av Kroksund for bedret vannsirkulasjon. Miljøfaglig begrunnet bør Kroksund åpnes uavhengig av prosjekt Randselva kraftverk. Etter vår vurdering bør dette inngå i planlagt prosjekt bane/vei.*
- *Mange synspunkter kan kategoriseres under samfunn. Her er det spørsmål om drikkevann fra private brønner, bryggeteater i Hønefoss osv.*

- *Flere etterspør alternative løsninger og mener at løsninger med tilbakeføring av vann til Randselva, helt eller delvis, må behandles i prosessen.*
- *Det er kommet flere kommentarer knyttet til informasjon og involvering. Vi tar med oss innspill og søker gode løsninger. Praksis fra tilsvarende saker vil bli fulgt.»*

Og: «Basert på innspill i høringsprosessen har alternativer der nytt kraftverk får utløp i Randselva blitt mere aktuelt å vurdere.»

Den 31.05.2023 bad NVE Viul Kraft AS om å kommentere Jevnaker kommunes uttalelse som kom inn samme dag. I e-post av 06.06.2023 skrev Viul Kraft AS blant annet at de viser til de parallelle prosessene som går om manøvreringsreglementet for Randsfjorden, og at Randselva kraftverk vil bli driftet innenfor vilkår som framgår av dagens og framtidig tappereglement.

4 NVEs vurdering av krav til utredninger

KU-programmet skal angi hvilke utbyggingsalternativer som skal utredes nærmere, og hvilke utredninger som skal gjennomføres for å få belyst vesentlige konsekvenser av tiltaket. Programmet fastsetter samlede krav til innhold og omfang av konsekvensutredningen. Formålet med konsekvensutredningen er å fremskaffe det nødvendige faglige beslutningsgrunnlaget for å ta stilling til tiltaket. KU-programmet fastsettes på grunnlag av Viul Kraft AS sitt forslag, innkomne uttalelser, søkers kommentarer til uttalelsene samt NVEs egne vurderinger.

Utredningsprogrammet er spesifisert i kapittel 5, og er en arbeidsbeskrivelse på det NVE mener må utredes før Viul Kraft AS kan søke om konsesjon etter vassdragsreguleringsloven. NVEs veileder 3/2010 [Konsesjonshandsaming av vasskraftsaker](#) skal, så langt det er relevant, brukes som hjelpemiddel for å få nærmere veiledning om krav og omfang av utredninger.

Viul Kraft AS forslag til KU-program er i stor grad sammenfallende med NVEs standard utredningsprogram, men med noen få tilføyelser og oppdateringer. NVE har gjennom høring av forslaget til utredningsprogram mottatt innspill til utredninger som bør gjennomføres, i tillegg til de Viul Kraft AS har foreslått. Vi har vurdert innspillene nedenfor. Vurderingene er gjort tematisk og med samme inndeling som i fastsatt KU-program i kapittel 5.

NVE presiserer at det er «Tillatelse for Foreningen til Randsfjords Regulering til fortsatt regulering av Randsfjorden», meddelt ved regjeringens resolusjon av 12. januar 1995, som setter manøvreringsreglementet for Randsfjorden. Tillatelsen er gitt til Foreningen for Randsfjords Regulering (FRR), og dersom det skal gjøres endringer i manøvreringsreglementet, må det skje i en egen prosess som følge av en søknad fra FRR.

4.1 Utbyggingsalternativer

I forslag til utredningsprogram står det at 0-alternativet skal vurderes, dvs. hvordan utviklingen i området forventes å bli uten gjennomføring av tiltaket.

I høringen har flere spilt inn at flere alternativer må utredes:

- En alternativ utbygging med tilbakeføring av vannet til Randselva nedstrøms Viul
- En alternativ utbygging hvor Randselva kraftverk ikke bygges, men de eksisterende kraftverkene oppgraderes.

I sin kommentar skriver Viul Kraft AS at de vil vurdere et kraftverk som får utløp i Randselva.

NVE mener alternativet i meldingen og tre andre som har kommet fram i høringen/kommentarene fra Viul Kraft AS skal utredes.

4.2 Forholdet til Verneplan for vassdrag

Dette er ikke et tema i forslaget til utredningsprogram. Ingen av høringspartene har heller tatt opp forholdet til Verneplan for vassdrag.

Gjennom St.prp. nr. 4 (1972-73) «Om verneplan for vassdrag» ble Tyrifjorden den 5. mai 1972 varig vernet (Verneplan I). Tyrifjorden var allerede da regulert med 1 meter, men vernet gjelder ikke fjordens bruk som kilde til vannforsyning. Verneplanen², som består av 390 objekter, omfatter ulike vassdrag som til sammen skal utgjøre et representativt utsnitt av Norges vassdragsnatur. Hensikten med verneplanen er å sikre helhetlige nedbørfelt med sin dynamikk og variasjon fra fjell til fjord. Vernet gjelder først og fremst mot vannkraftutbygging, men verneverdiene skal også tas hensyn til ved andre inngrep. I 2005 vedtok Stortinget at det kan åpnes for konsesjonsbehandling av kraftverk med installert effekt opp til 1 MW i vernede vassdrag³ forutsatt at utbygginger ikke svekker verneverdiene i vassdraget.

Vannressursloven § 34 sier «Ingen må foreta kraftutbygging i strid med Stortingets vedtak om vern av vassdrag» og videre: «Alle planer om kraftutbygginger i vernede vassdrag må meldes til vassdragsmyndigheten for vurdering før gjennomføring av tiltaket».

Randselva kraftverk skal ikke omfatte regulering av det vernede vassdraget Tyrifjorden. Tiltaket skal heller ikke nytte den eksisterende reguleringen til vannkraftformål. Planene vil berøre Steinsfjorden og Tyrifjorden med blant annet endret vannstrøm og ny utløpskanal. NVE vil vurderer dette ihht. Vannressursloven § 35 første ledd nr. 5, som sier:

«Nye anlegg kan bare tillates hvis hensynet til verneverdiene i vassdraget ikke taler imot.»

Videre i punkt 8:

«Når vassdragsmyndigheten treffer avgjørelser som gjelder et vernet vassdrag etter denne lov, skal det legges vesentlig vekt på hensynet til verneverdiene. Vassdragsmyndigheten kan avslå en søknad om konsesjon uten ytterligere saksbehandling. Bli det gitt konsesjon, skal begrunnelsen for vedtaket vise hvordan verneverdiene antas å bli berørt og hvorfor dette ikke har vært avgjørende for vedtaket.»

I forbindelse med Verneplan I og II ble det ofte gjort lite undersøkelser i vassdragene⁴. Vernet ble stort sett basert på det som forelå av opplysninger. I ettertid er det startet opp et arbeid med å samle inn tilleggsinformasjon. I dette ligger også å få dokumentert utviklingen i de vernede vassdragene fra 1973 og fram til i dag.

---

² Verneplan I, II, III, IV, supplering, avsluttende supplering og Prp. 35 S.

³ Unntaket er Bjerkrheimvassdraget hvor grensen ble satt på 3 MW.

⁴ St.prp. nr. 118 (1991-92): Verneplan IV for vassdrag.

Det følger videre av Olje- og energidepartementets vedtak av 17.12.2021 om Søndeled Kraftverk, at verdier som finnes i de vernede vassdragene i dag også kan inngå i vassdragsvernet, selv om de ikke var til stede på vernetidspunktet. Eksempler på dette kan være naturmangfold, fluviale prosesser eller kulturminner.

I utredningen mener NVE derfor at de verneverdiene som finnes i Tyrifjorden i dag og som blir påvirket av tiltaket må beskrives; vil et endret vannføringsregime i Storelva, inkludert dens utløp i Tyrifjorden, og det nye utløpet i Steinsfjorden føre til påvirkning av verneverdiene i Tyrifjorden? Både eksisterende og ny kunnskap legges til grunn for beskrivelsen av verdiene, og alle verdier som tiltaket kan få virkning for må beskrives. Vi viser for øvrig til NVE sine [nettsider om verna vassdrag](#).

4.3 Elektriske anlegg og overføringsledninger

Forslag til utredningsprogram er i det store og hele sammenfallende med standard utredningsprogram.

Punktet er ikke spesielt kommentert av høringspartene. Ut over at noen av høringspartene mener at fordeler og ulemper ved valg av jordkabel for nettilknytningen av den nye kraftstasjonen bør utredes. Viul Kraft AS har ingen kommentarer til dette temaet.

Etter at meldingen ble skrevet har NVEs seksjon for Nettkonsesjoner oppdatert sine veiledere og standard utredningsprogram. For å belyse temaet på en god måte, mener NVE at den oppdaterte veilederen må legges til grunn for utredningene for Randselva kraftverk; veilederen er digital og finnes [her](#). Det er veilederens kapittel 2.1, 2.2 og 4.6 som er relevante i denne sammenheng.

4.4 Elektromagnetiske felt fra transformatorstasjoner⁵

Forslag til utredningsprogram er i det store og hele sammenfallende med standard utredningsprogram. Punktet er ikke kommentert av hverken høringspartene eller Viul Kraft AS. Jamfør oppdateringen som er beskrevet i punkt 4.3 så er også dette temaet endret. NVE ber om at den samme veilederen legges til grunn også her.

4.5 Hydrologi

De hydrologiske tema som omtales nedenfor skal ligge til grunn for de øvrige fagutredningene som skal gjennomføres som et ledd i konsekvensutredningsprosessen.

NVE viser til at det er «Tillatelse for Foreningen til Randsfjords Regulering til fortsatt regulering av Randsfjorden», meddelt ved regjeringens resolusjon av 12. januar 1995, som setter manøvreringsreglementet for Randsfjorden. Se også siste avsnitt i innledningen av kapittel 4.

4.5.1 Overflatehydrologi (grunnlagsdata, vannførings- og vannstandsendringer og restvannføringer)

Forslag til utredningsprogram er i det store og hele sammenfallende med standard utredningsprogram. Det er kun en uttalelse som kommenterer temaet i høringsuttalelsene. Uttalelsen kommer med limnologisk faglige betraktninger knyttet til endret vannføring og -

---

⁵ Om transformatorstasjonen kommer innenfor 20 meter fra boliger, barnehager og skoler og som kan få magnetfelt over utredningsnivået.

gjennomstrømning i Steinsfjorden. Viul Kraft AS kommenterer at de tar dette med seg i det videre arbeidet. NVE mener at forslaget i meldingen er tilstrekkelig for å belyse dette temaet.

4.5.1.1 Minstevannføring

Forslag til utredningsprogram er i det store og hele sammenfallende med standard utredningsprogram, men med tillegg om at gjeldende manøvreringsreglement i Randsfjorden er lagt til grunn for utredningene. Videre at alternative slipp som kan gi forbedring for miljø, samfunn og allmenne interesser skal utredes.

Høringspartene trekker frem at ulike krav til minstevannføring og manøvreringsreglement og effekt av disse på verdier som fisk (vanndekket areal, vandring, gyteforhold, oppvekstområder for ungfisk mv), våtmarksområder, erosjon, båt (herunder også båten Dronning Tyra), is, visuelle virkninger og klimaendringer må utredes. Viul Kraft AS har ingen kommentarer her.

NVE slutter seg til høringsspartene og mener at forslaget i meldingen er tilstrekkelig for å belyse dette temaet. Det er viktig at flere alternative minstevannføringer utredes. Det er spesielt viktig å utrede dette av hensyn til fisk og elvemusling, verne- og våtmarksområdene, friluftslivet og påvirkningen på landskapet.

4.5.1.2 Driftsvannføring

Forslag til utredningsprogram er sammenfallende med standard utredningsprogram. Punktet er ikke spesielt kommentert av høringsspartene, ei heller av Viul Kraft AS. NVE mener at forslaget i meldingen er tilstrekkelig for å belyse dette temaet, men presiserer at om kraftverket planlegges å driftes med effektkjøring, så må utredningen vise hvordan det skal avbøtes på bl.a. hydrologi og livet i og ved vassdraget.

4.5.2 Flommer

Forslag til utredningsprogram er sammenfallende med standard utredningsprogram. Høringspartene er opptatt av hvilken konsekvens reduserte flommer vil ha for økologien i og ved Randselva. Fravær av spyleflommers konsekvenser for fiskens habitater og vandringsmuligheter og flommenes evne til å skape våtmarksdynamikk i vassdraget, nevnes av flere høringsspartar. Viul har ikke kommentert temaet.

NVE mener at forslaget i meldingen er godt, men hensynet til flommenes virkning på økologi og naturtyper må utredes. Eventuelle avbøtende tiltak bør drøftes.

4.5.3 Magasinvolument, magasinkart og fyllingsberegninger

Det er ikke planlagt at Randselva kraftverk skal påvirke manøvreringsreglementet for verken Randsfjorden eller Tyrifjorden. Forslaget i meldingen er i tråd med standard utredningsprogram.

Flere av høringsspartene, Jevnaker og Gran kommuner spesielt, er opptatt av at prosessene som går – og vil komme – med Randsfjorden og Randselva (endring av manøvreringsreglement, potensielt forestående vilkårsrevisjon og oppfølging av vannforvaltningsplanen) bør samkjøres med planene om Randselva kraftverk.

Viul Kraft AS kommenterer også de parallelle prosessene som går knyttet til Randsfjorden. Disse går uavhengig av planene for Randselva kraftverk. I sin kommentar til Jevnaker kommunes

uttalelse, påpeker Viul Kraft AS igjen at «*Randselva Kraftverk vil bli driftet innenfor vilkår beskrevet i dagens og fremtidig tappereglement.*»

NVE registrerer ønsket om samkjøring av saker. Vi legger opp til en parallell behandling av disse så langt det er mulig. Med en presisering om forholdet til Randsfjorden og gjeldene manøvreringsreglement, mener vi at forslaget i meldingen er tilstrekkelig for å belyse dette temaet.

4.5.4 Vanntemperatur, isforhold og lokalklima

Forslag til utredningsprogram er sammenfallende med standard utredningsprogram. Mange av høringspartene er opptatt av endrede isforhold på Steinsfjorden, som nyttes mye til friluftaktivitet på vinteren (skøyter spesielt). Men det er også bekymring for tåke som følge av mindre is og økt vanngjennomstrømming. Flere uttrykker også behov for mer kunnskap om hvordan endret vanntemperatur i vassdragene vil påvirke økologien (fra fisk i Randselva til algevekst i Steinsfjorden). Viul Kraft AS har ingen kommentarer til dette punktet.

NVE mener at standard utredningsprogram skal sikre god kunnskap om virkninger og konsekvenser for dette temaet.

4.5.5 Grunnvann

Forslag til utredningsprogram er sammenfallende med standard utredningsprogram. Høringspartene påpeker grunnforholdene der tunnelen planlegges. Vil etableringen av denne påvirke grunnvannet i området? Statsforvalteren påpeker naturtyper som kalksjøer og naturreservater i området, og krever at det utredes om drivingen vil tappe tjernene og senke grunnvannsspeilet. Også flere privatpersoner er opptatt på om deres drikkevannskilder blir påvirket av tiltakene i meldingen (både de nært Randselva og knyttet til tunnelen). Viul Kraft AS kommenterer at hensynet til drikkevann skal utredes, og at de vil bekoste eventuelle avbøtende tiltak.

NVE mener at forslaget i meldingen er tilstrekkelig for å belyse dette temaet.

4.6 Erosjon og sedimenttransport

Forslag til utredningsprogram er sammenfallende med standard utredningsprogram. Ringerike kommune trekker fram erosjon som et tema for utredninger knyttet til forskjellige minstevannføringer. Ut over dette er det ikke flere innspill på dette temaet i høringen. Viul Kraft AS har ikke kommentert dette temaet. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.7 Flom og skred

Forslag til utredningsprogram er så å si sammenfallende med standard utredningsprogram. Flom er nevnt av flere høringsparter, men da som et positivt element for naturtyper og livet i og ved vann, se punkt 4.5.2. Det er ingen uttalelser knyttet til dette punktet her, ei heller noen kommentar fra Viul Kraft AS. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.8 Klimaendringer

Forslag til utredningsprogram er så å si sammenfallende med standard utredningsprogram når det kommer til klimaendringer. Men tar ikke for seg klimatilpasning med naturbaserte løsninger.

Blant høringspartene trekkes klimaendring inn når det kommer til å vurdere minstevannføring, klimaendringenes betydning og samvirkning med tiltaket bør også utredes for fisk. Viul Kraft AS har ikke kommentert dette.

NVE mener det er nødvendig å innarbeide naturbaserte løsninger i utredningsprogrammet og videre at standard utredningsprogram vil sikre at dette temaet blir belyst på en god måte.

4.9 Landskap

Forslag til utredningsprogram avviker noe fra standard utredningsprogram for dette temaet, spesielt med tanke på fotodokumentasjon av endringene tiltaket vil medføre blant annet for vannføringen i Randselva og dermed landskapsrommet.

Høringspartene etterspør nettopp visualiseringer av landskapseffekten langs Randselva og Storelva. Viul Kraft AS har ingen kommentarer her.

NVE mener at man ved å følge standard utredningsprogram vil belyse dette temaet på en god måte.

4.10 Naturmiljø og naturens mangfold

4.10.1 Geofaglige forhold

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet.

Høringspartene har ikke vært spesifikke på dette området (se mer under forurensning, påvirkning på naturtyper, grunnvann og naturressurser). Viul Kraft AS har ingen kommentar. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.10.2 Naturtyper og ferskvannslokaliteter

Forslag til utredningsprogram er i stor grad overlappende med standard utredningsprogram på dette temaet. Høringspartene er spesielt opptatt av utredninger knyttet til naturtypene ved tunnelen (f.eks. kalksjøene og langsmed Randselva og Storelva. Viul Kraft AS har ingen kommentarer til dette temaet. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.10.3 Verneområder

Forslag til utredningsprogram er i stor grad overlappende med standard utredningsprogram på dette temaet. Vi viser for øvrig til eget krav knyttet til vassdragsvernet i Tyrifjorden (kapittel 4.2). Høringspartene er opptatt av hvordan tiltaket vil påvirke de mange verneområdene i influensområdet. Viul Kraft AS har ikke kommentert dette temaet spesielt. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.10.4 Karplanter, moser, lav og sopp

Forslag til utredningsprogram har ikke et eget avsnitt om karplanter, moser, lav og sopp. Flere høringsparter nevner at konsekvensene av endret vanngjennomstrømming i Steinsfjorden vil endre forholdene for vannlevende planter, hvorav enkelte er rødlistet, og ber om at dette utredes.

Viul Kraft AS har ingen kommentar her. NVE mener at dette temaet må behandles, og setter inn det som krav i utredningsprogrammet.

4.10.5 Pattedyr, amfibier og krypdyr

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene nevner ikke disse dyregruppene spesielt i sine uttalelser, ei heller Viul Kraft AS. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.10.6 Fugl

Forslag til utredningsprogram avviker noe fra standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene er opptatt av tiltakets påvirkning på fugl. Blant annet spørres det etter visualiseringer av landskapseffekten langs Randselva og Storelva. Tiltakets betydning for overvintrende fugler. Kan en åpning av Kroksund føre med seg endrede strømningsforhold som igjen vil påvirke overvintringsområdene i Storøysundet-Sælabonn naturreservat? Påvirkningene på beiteområdene som er etablert i Steinsvika og som har blitt viktige for fugl. Påvirkningen tiltaket vil ha på Steinsfjordens verneområder og deres viktighet for fugl. Samt tiltakets påvirkning på Storelva og våtmarksområdene der.

Viul Kraft AS trekker fram den positive innvirkningen en økt vanngjennomstrømning i Steinfjorden vil kunne ha. NVE merker seg den store interessen for temaet og mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet. Når det gjelder forekomst av rødlistede rovfuglarter skal dette omtales i KU på linje med andre arter, men reirlokalteter skal ikke oppgis eller kartfestes i offentlig tilgjengelige rapporter, se punkt 5.10.5 om hensynet til sensitive data.

4.10.7 Fisk

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Det er mange høringsuttalelser som etterspør gode utredninger for tiltakets påvirkning på fisk, og storørretbestanden spesielt. Dette er det mest omtalte temaet i alle høringsuttalelsene. Hvordan blir forholdene for fisk i Randselva etter utbygging (leveområder, gjenåpning av strekninger, vandringsforhold og toveis fiskepassasje)? Vil fiskesamfunnene bli endret – både i elva og i Steinsfjorden? Vil næringsforholdene i elva bli endret? Vil tiltaket og klimaendringene sammen utgjøre store endringer i vassdragene? Viul Kraft AS har ikke kommentert dette temaet spesifikt.

NVE viser til punkt 5.3 og 6.3 om minstevannføring. Videre mener vi at standard utredningsprogram, sammen med punkt 6.3 og de forskjellige alternativene, punkt 6.1, vil belyse dette temaet på en god måte.

4.10.8 Ferskvannsbiologi

Forslag til utredningsprogram går noe lenger enn standard utredningsprogram på dette feltet ved å være mer detaljert når det kommer til elvemusling og edelkreps. Det er mange som trekker fram elvemuslingen i Randselva og edelkrepsen i Steinsfjorden spesielt. De økologiske konsekvensene for disse to artene ved tiltaket skal utredes. Vil tiltaket føre til en annen type vannvegetasjon og begroing enn disse artene opplever i dag?

NVE vil bemerke til meldingen at predasjon, f.eks. på edelkreps, av naturlig forekommende arter i et vassdrag er *naturlig*, og er ikke et argument for å hindre de å forekomme i sitt naturlige

utbredelsesområde. Vi mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet på en god måte.

4.11 Klimagassutslipp

Forslag til utredningsprogram har ikke nevnt dette temaet. Det er heller ikke nevnt av høringspartene eller Viul Kraft AS.

NVE mener temaet er spesielt relevant der tiltaket fører til vesentlige arealbruksendringer og tilhørende klimagassutslipp. Det bør lages et arealregnskap med tilhørende utslipp, jf. [KU-veileder for klima og miljø \(M-1941\)](#).

4.12 Kulturminner og kulturmiljø

Forslag til utredningsprogram er i tråd med standard utredningsprogram på dette feltet. Ordlyden er forskjellig.

Viken fylkeskommune er opptatt av at konsekvensene for kulturmiljøet ved Kistefoss utredes. Spesielt med tanke på hvordan endret vannføring vil påvirke teknisk tilstand og opplevelsen av kulturminner og kulturmiljø. De fremhever Tresliperiet, Nybruket, Båthuset og rester av tømmerfløtningsanleggene som er i kontakt med vann som spesielt lett påvirket av tiltaket. Foreningen Kjerratmuseet opplyser også om de kulturminnene som finnes ved det anlegget. I forbindelse med Kroksund er også steinbroen omtalt. Viul Kraft AS har ikke kommentert forholdet knyttet til kulturminner eller -miljø.

Normalt skal KU være grunnlag for kulturminnemyndighetene for å kunne ta stilling til om undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 er oppfylt. For NVE er det viktig at undersøkelsene er tilstrekkelige til å ta stilling til konsesjonsspørsmålet. Etter vårt syn vil dette ikke nødvendigvis innebære detaljerte undersøkelser. I første omgang må eksisterende kunnskap sammen med en befaring i aktuelle områder danne grunnlag for en vurdering av potensialet for nye funn og konfliktnivå. Hvis konfliktnivået vurderes som lavt kan kulturminneforvaltningen, i samråd med Viul Kraft AS, beslutte at undersøkelsesplikten med nødvendige detaljregistreringer oppfylles etter at eventuell tillatelse er gitt, for eksempel ved godkjenning av detaljplanene.

NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.13 Forurensning

4.13.1 Vannkvalitet/utslipp til vann og grunn

Forslag til utredningsprogram er i tråd med standard utredningsprogram på dette feltet.

Høringspartene er opptatt av tiltakets påvirkning på vannkvaliteten i Steinsfjorden og hvilke økologiske konsekvenser en endring av denne vil få. Resipientkapasiteten i Randselva og Storelva er også nevnt i flere uttalelser. Flere av vannforekomstene er drikkevannskilder. Tiltakets konsekvenser for dette må også utredes. Viul Kraft AS har ikke kommentert dette temaet spesifikt.

En konsesjon etter vassdragslovgivningen gitt ved kongelig resolusjon vil automatisk omfatte tillatelse etter forurensningsloven for normal drift av anlegget. Det vil bli tatt inn vilkår etter forurensningsloven i vilkårssettet. Det må imidlertid søkes spesielt om utslippstillatelse etter forurensningsloven for anleggsperioden. Anleggsperioden medfører som regel noe midlertidig

forurensning eller fare for forurensning. Dette kan gjelde avrenning fra tunneldrift, lekkasjer av drivstoff og olje, avfall og avløp fra riggområder osv. Forurensningsloven forvaltes av Statsforvalteren. Det blir en sak mellom Viul Kraft AS og Statsforvalteren hvordan tiltaket må gjennomføres for å være i henhold til forurensningsloven. Det bør likevel gå fram av KU hvordan disse forholdene er tenkt håndtert av Viul Kraft AS.

NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet forurensning for vannkvalitet og utslipp til vann og grunn.

4.13.2 Annen forurensning

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Det er imidlertid skrevet inn et eget avsnitt om utredning knyttet til eventuell forekomst av alunskifer.

Høringspartene, Statsforvalteren som forurensningsmyndighet spesielt, er opptatt av PFAS-forurensningen i Randselva, og ber om at tiltakets konsekvenser for dette utredes. Det samme med alunskifer. Viul Kraft AS mener at Randselva kraftverk kan være en del av løsningen på PFAS-problemet i Randselva.

NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet. Vi mener likevel at det her er forhold som gjør at vi må gjøre noen tillegg. Viul Krafts tillegg om alunskifer er godt, i tillegg har vi fulgt opp forurensningsmyndighetens krav om utredning knyttet til forholdene rundt PFAS i utredningsprogrammet.

4.14 Naturressurser

4.14.1 Jord- og skogressurser

Forslag til utredningsprogram er i tråd med standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene er opptatt av påvirkningen på landbruksinteressene i området, både ved Steinsfjorden og langsmed Randselva. Steinsletta er et utvalgt kulturlandskap. Ringerike kommune ber spesielt om at påvirkningen på landbruksarealer blir utredet (arealregnskap) og spesielt hvordan arealene ved fjorden på Steinsletta blir påvirket (både av hensyn til landbruk, men også fugl som bruker beitemarkene). Viul Kraft AS har ikke kommentert dette temaet. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet. Vi har presisert hensynet til Steinssletta i utredningsprogrammet.

4.14.2 Ferskvannsressurser

Forslag til utredningsprogram er mer detaljert enn standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene er opptatt av drikkevann både for private, men også drikkevannsforsyningen til områdene nedstrøms Tyrifjorden (som nytter denne som drikkevannskilde). Også vanning av landbruksarealer nevnes av mange. Viul Kraft AS kommenterer at drikkevann vil bli utredet og evt. kostnader for å avbøte tørrelagte brønner og borrehull vil bli bekostet av dem. NVE har fulgt forslag til utredningsprogram på dette feltet, da vi mener det vil sørge for god belysning av temaet.

4.14.3 Mineraler og masseforekomster

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Sikring av drivverdige masser og gjenbruksverdien av disse påpekes av Direktoratet for mineralforvaltning og

Viken fylkeskommune. Viul Kraft AS har ikke kommentert temaet. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.15 Samfunn

4.15.1 Næringsliv og sysselsetting

Forslag til utredningsprogram er i tråd med standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene nevner ikke temaet spesielt i sine uttalelser; det gjør heller ikke Viul Kraft AS. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.15.2 Kraftproduksjon

Forslag til utredningsprogram omtaler ikke dette temaet spesielt. Flere av høringspartene etterspør et alternativ for utredning om hva en oppgradering av eksisterende kraftverk i Randselva vil medføre av kraftproduksjon. Viul Kraft AS har ikke kommentert dette temaet.

NVE viser til punkt 6.1 hvor et alternativ som skal utredes er en oppgradering av eksisterende kraftverk. NVE mener likevel at det er viktig å vise hvordan en utbygging av Randselva kraftverk, de forskjellige alternativene av dette, vil påvirke den totale kraftproduksjonen og samfunnsnyttens sammenlignet med dagens situasjon. NVE setter derfor inn et ekstra punkt om dette i utredningsprogrammet.

4.15.3 Befolkningsutvikling og boligbygging

Forslag til utredningsprogram er så å si i tråd med standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene nevner ikke dette temaet spesielt i sine uttalelser, ei heller Viul Kraft AS. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.15.4 Tjenestetilbud og kommunal økonomi

Forslag til utredningsprogram er så å si i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene nevner ikke dette temaet spesielt i sine uttalelser; det gjør heller ikke Viul Kraft AS. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.15.5 Sosiale forhold

Forslag til utredningsprogram er så å si i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene nevner ikke dette temaet spesielt i sine uttalelser. Viul Kraft AS har heller ikke kommentert dette spesifikt. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.15.6 Helsemessige forhold

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene nevner ikke disse temaet spesielt i sine uttalelser. Viul Kraft AS har ikke noen kommentar her. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.15.7 Trafikale forhold

Forslag til utredningsprogram er et tillegg til standard utredningsprogram. Høringspartene er opptatt av konsekvensene av anleggstrafikk og sikkerhet. Statens vegvesen er opptatt av forholdene knyttet til endringer av veg ved Kroksund. Viul Kraft AS kommenterer at fra et miljøsynspunkt bør en åpning av Kroksund skje uavhengig av Randselva kraftverk, og at det bør,

etter deres mening, inngå i vei og bane-prosjektet. NVE mener at forslaget til utredninger vil belyse dette temaet.

4.15.8 Friluftsliv, by og bygdeliv

Forslag til utredningsprogram går noe videre enn standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene er opptatt av tiltakets konsekvenser for friluftslivet i og langs vassdraget – sommer som vinter. Temaet er ikke kommentert av Viul Kraft AS. NVE mener at forslaget til utredningsprogram vil belyse dette temaet. Ut ifra høringsuttalelsene, tenker vi det i denne saken er hensiktsmessig å splitte opp friluftsliv som et eget tema. NVE har presisert at hensynet til barn og unge skal inngå i utredningen, jf. høringsinnspillene.

4.15.9 Jakt og fiske

Forslag til utredningsprogram er så å si i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Det er bare noe mer detaljert. Mange høringsparter er opptatt av tiltakets påvirkning på utøvelsen av fiske, spesielt. Temaet er ikke kommentert av Viul Kraft AS. NVE mener at forslaget til utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.15.10 Reiseliv

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene nevner ikke dette temaet spesielt i sine uttalelser. Viul Kraft AS har ingen kommentar her. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.16 Forholdet til naturmangfoldloven og vannforskriften

NVE minner om at vi i vår vurdering av en eventuell konsesjonssøknad vil legge naturmangfoldloven sine prinsipper i paragrafene 8 til 12 til grunn. Det omsøkte tiltaket vil i så fall vurderes i et helhetlig og langsiktig perspektiv, der hensynet til den samfunnsmessige gevinsten og eventuelt tap eller forringelse av naturmangfoldet på sikt avveies (jf. naturmangfoldloven § 7, jf. §§ 8-12).

NVE har gjennom det fastsatte utredningsprogrammet pålagt Viul Kraft AS å gjøre vurderinger av samlet belastning, blant annet i forhold til naturmangfoldloven § 10. Når det gjelder vurdering av behovet for tilleggsutredninger utover det fastsatt utredningsprogram pålegger, viser vi til forskrift om konsekvensutredninger § 27.

NVE mener at det fastsatte utredningsprogrammet dekker de forhold som er nødvendig for å kunne ta stilling til konsesjonsspørsmålet. Utredningsarbeidet skal utføres i tråd med bestemmelsene i KU-forskriften og NVEs krav i fastsatt utredningsprogram. Resultatene fra utredningen vil være offentlig informasjon som blant annet kan brukes av vannregionmyndigheten i arbeidet med å klassifisere vannforekomsten.

4.16.1 Samlet belastning

Forslag til utredningsprogram er så å si i tråd med standard utredningsprogram på dette feltet. Viken fylkeskommune er opptatt av at de den samlede belastningen på økosystemene utredes, jf. naturmangfoldloven. Viul Kraft AS har ingen kommentar til dette temaet. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.17 Andre forhold: Massedeponier

Forslag til utredningsprogram er så å si likt som standard utredningsprogram på dette temaet. Jamfør punkt 5.11.3 er noen av høringspartene opptatt av masseforvaltning. Viul Kraft AS har ingen kommentar her.

NVE understreker at beskrivelse av planlagte massedeponier naturlig inngår i beskrivelsen av utbyggingsplanene på lik linje med andre anleggselementer, som kraftstasjon, tunneller, rørgater, inntak, riggområder med mer. På samme måte skal konsekvensene av massedeponiene også vurderes under aktuelle fagtemaer. Samtidig er massedeponi en av de mest arealkrevende permanente delene av utbyggingsplanene. NVE mener det er viktig at det legges vekt på å finne en god lokalisering og at dette visualiseres og merkes av på kart. KU bør også inneholde en omtale av om det finnes aktuelle alternative plasseringer for overskuddsmasser. Muligheter for alternativ bruk av massene bør omtales. NVE mener også at det må redegjøres for hvordan eventuell mellomlagring av masser skal foregå.

Dersom det blir gitt konsesjon til prosjektet vil et av vilkårene inneholde krav om at kommunen skal ha anledning til å uttale seg om bl.a. planer for plassering av overskuddsmasser. Hvis det er aktuelt å ta ut masser til ulike formål kan dette avklares endelig under detaljplanleggingen.

NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.18 Forslag til oppfølgende undersøkelser

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Høringspartene nevner ikke dette temaet spesielt i sine uttalelser, ei heller Viul Kraft AS. NVE mener at standard utredningsprogram vil belyse dette temaet.

4.19 Opplegg for informasjon og medvirkning

Forslag til utredningsprogram er i tråd standard utredningsprogram på dette feltet. Blant høringspartene er flere opptatt av bedre medvirkning i den videre prosessen. Spesielt barn og unges medvirkning trekkes spesielt fram. Viul Kraft AS skriver i sin kommentar at de har sett kommentarene knyttet til informasjon og involvering og skriver «*vi tar med oss innspill og søker gode løsninger. Praksis fra tilsvarende saker vil bli fulgt*». NVE mener at standard utredningsprogram vil sikre en tilfredsstillende informasjons- og medvirkningsprosess.

5 Utredningsprogram for Randselva kraftverk

Fastsatt utredningsprogram framgår av dokumentet «Utredningsprogram for Randselva kraftverk».